

ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΤΖΗ

ΤΟ

διπλό βιβλίο

μυθιστόρημα

δευτέρα έκδοση ξανακοιταγμένη
„ΚΕΙΜΕΝΑ“

THE CLASSIC

S. MASARYKIANÆ BRUNENSIS

τό διπλό βιβλίο

ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΤΖΗ

τό
διπλό βιβλίο

μυθιστόρημα

δεύτερη έκδοση ξανακοιταγμένη

„KEIMENA“

Σὲ Σένα — γιὰ τὴν
ἀδερφικὴ σου βοήθεια

Masarykova Univerzita Filozofická fakulta, Ústí nad Labem	
Prír.č.	18-10747-12
Sign.	
Syst.č.	724695

Δεύτερη ἔκδοση 1η - 3η χιλιάδα
© γι' αὐτὴν τὴν ἔκδοση Θ. Καστανιώτης Ἀθήνα 1977
© Δημήτρης Χατζῆς 1976, 1977

Τὸ ξώφυλλο εἶναι τοῦ Γιάννη Βαλαβανίδη
Ἐπιμέλεια Γεωργίας Παπαγεωργίου
Στοιχειοθετήθηκε στὰ *Κείμενα*
Τυπώθηκε στοῦ Φραγκάκη - Μπορμπουδάκη
τὸ Γενάρη τοῦ 1977

XL-C-32
238-10

1. ΑΟΥΤΕΛ - ΑΟΥΤΟ ΕΛΕΚΤΡΙΚΑ

Τὸ ἐργοστάσιο τὸ δικό μας, εἶναι ἓνα καινούργιο ἐργοστάσιο. Ἡ φάτσα του μπροστά — γυαλί κι ἄλουμίνιο. Καμινάδες, φουγάρα, καπνιές — τίποτα τέτοια. Εἶναι ἠλεκτροκίνητο. Καινούργιο κ' ἠλεκτροκίνητο. Μικρὸ — μὰ μεγάλη παραγωγή. Μὲ ποιό τρόπο μπόρεσα ἐγὼ νὰ τὴ λογαριάσω, θὰ σοῦ τὸ πῶ παρακάτω. ΑΟΥΤΕΛ — πού θὰ πεῖ ἄουτο ἐλέκτρικα. Κατασκευάζουμε φῶτα γιὰ τ' αὐτοκίνητα. Ὅλα τὰ φῶτα ἐμεῖς. Τὰ μεγάλα τὰ μπροστινά, τοὺς φανούς πού τὰ λένε, τοὺς μικροὺς τοὺς φανούς κι ὅλα τ' ἄλλα τὰ φῶτα τους, τ' ἀπομέσα, τ' ἀπόξω. Μαζὶ μὲ τὰ φῶτα, τὶς λάμπες, κατασκευάζουμε καὶ τὸ σύστημα, τοὺς πίνακες καὶ τοὺς δεῖχτες πού'ναι στὸ ταμπλό, τοὺς διακόπτες πού βρίσκονται στὸ τιμόνι, τὰ σύρματα, τὶς συνδέσεις τους, τὴν αὐτόματη σηματοδότηση πίσω στὰ κόκκινα φῶτα τῶν φρένων, ὅλο δηλαδή τὸ μηχανισμό τους.

Οἱ μηχανές εἶναι κάτω στὸ ἰσόγειο κ' εἶναι κι ἄλλες καὶ στὸ δεύτερο πάτωμα — οἱ Γερμανοὶ τὸ λένε γιὰ πρῶτο. Ἄλλες μηχανές εἶναι καὶ στὸ παραπάνω πάτωμα. Ἐγὼ δὲν ἔχω καμιὰ δουλειὰ σ' αὐτὰ τὰ πατώματα

για να πάω —τις βλέπω μονάχα καθώς περνῶ τὸ πρωὶ καὶ τ' ἀπόγεμα— μέσα δὲ μπῆκα ποτές.

Ἐδῶ πρέπει νὰ πῶ, νὰ μὴ τὸ ξεχάσω, πὼς ἀπ' τὸν καιρὸ πού ξέρω τὸν ἑαυτό μου, θυμᾶμαι νά'χω χαζέψει μ' ὅλα τὰ πράματα πού τύχαν μπροστά μου —βαπόρια πού ξεφορτώναν, χωριάτες πού κλάδευαν, πυρκαγιές ὡς τὸ τέλος, δυστυχήματα στὸ δρόμο, καυγάδες — ὄρες ὀλόκληρες. Καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλα οἱ μηχανές τῆ μαγεύουνε τὴν ψυχὴ μου. Κοιτάζω κανένα μικρὸ σιδεράκι τους, χάνω τὸ νοῦ μου. Ἔτσι γεννήθηκα —τέτοιος ἀπόμεινα, χαζοπούλι. Παθαίνω κάποτε καὶ καμιὰ ζημιὰ, βρίσκω τὸ μπελά μου —ν' ἀλλάξω, δὲν γίνεται.

Ἦθελα, λοιπόν, νὰ τίς δῶ μιὰ φορὰ καὶ τίς μηχανές αὐτές τοῦ ΑΟΥΤΕΛ πὼς δουλεύουνε μὲ κεῖνες τίς μακριές τους τίς μύτες, σὰν προβοσκίδες, μπαινοβγαίνουν, πηγαινοέρχονται —νὰ τίς χαζέψω λιγάκι. Καὶ δὲν ἔγινε. Τέσσερα χρόνια βρίσκομαι δῶ κι ἀπὸ κοντὰ δὲν τίς εἶδα. Στὴν ἀρχὴ πού πρωτόρθα, ἀμάθητος τότε, κακομαθημένος ἀπὸ κεῖνα πού ξέραμε, στενοχωριόμουνα λίγο —μοῦ φαινόταν σὰ νά'μουν τιμωρημένος. Παραλίγο νὰ τοῦ τὸ πῶ τότε τοῦ Μύλλερ νὰ μὲ πάρει αὐτὸς μιὰ φορὰ νὰ μὲ πάει —σὰν τὰ παιδάκια πού τὰ παίρνουν ἀπὸ τὸ χεράκι καὶ τὰ πᾶνε στὸ Λούνα-Πάρκ. Τώρα ξέρω καλύτερα. Μπορῶ νά'μαι σίγουρος πὼς μῆτε κεῖνος πῆγε ποτές του σ' αὐτὰ τὰ κάτω πατώματα. Εἶρω δηλαδή πὼς εἶν' εὐκολότερο νὰ μπεῖς σ' ἓνα ἐργοστάσιο ξένο, παρὰ νὰ γυρίζεις, νὰ κάνεις σουλάτσο, σ' αὐτὸ πού δουλεύεις. Εἶναι τὸ πῶς, τὸ γιατί καὶ εἶναι βέβαια καὶ τὸ πότε.

Στὸ τέταρτο πάτωμα εἶναι τὸ πακετάρισμα. Ἐνα ἄσανσέρι δουλεῖ συνεχῆ ἀπὸ τὸ πρῶτο, τὸ δεύτερο καὶ τὸ τρίτο τὸ πάτωμα. Ὅλα τὰ φῶτα ἀνεβάζονται ἔτοιμα στὸ τέταρτο πάτωμα. Σὲ δυὸ σάλες πολὺ μεγάλες —τάκα-τάκα— μπαίνουν στὰ χαρτονένια κουτιά τους, μὲ τὴ φέρμα μας, τίς ὀδηγίες καὶ τίς ρεκλάμες πού'ναι γραμμένες σὲ κάθε κουτί. Μέσα στὸ κουτί τους, εἶδα μιὰ φορὰ νὰ βάζουνε σὲ μερικά τους καὶ τίς βιδίτσες πού πᾶνε μαζί γιὰ νὰ τὰ βάλουν στὴ θέση τους. Καὶ δῶ, στίς σάλες αὐτές, δὲ μπῆκα ποτές, ἀπ' ἔξω τὰ βλέπω ὅσα βλέπω, πίσω ἀπ' τὴ μεγάλη τζαμαρία πού μᾶς χωρίζει. Σκέφτομαι, λοιπόν, πὼς εἶμαι μέσα σ' αὐτὸ τὸ ΑΟΥΤΕΛ —καὶ δὲν εἶμαι. Ὅλα τὰ βλέπω —καὶ μιὰ τζαμαρία μὲ χωρίζει ἀπ' ὅλα.

Στὸ πέμτο καὶ στὸ ἕκτο πάτωμα εἶναι ἡ διεύθυνση, ἡ διοίκηση, ἡ διαχείριση τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐπιχείρησης, ὁ ἐγκέφαλος πού λένε.

Σ' αὐτὰ τὰ δύο πατώματα, στὸν ἐγκέφαλο, ἀνεβαίνεις μὲ τὸ διπλὸ τ' ἄσανσέρι, πού'ναι στὴν εἴσοδο, μπροστά στὸ κτίριο, ἀπ' αὐτὰ πού δουλεύουν συνεχῆ τὸ'να πάνω — τ' ἄλλο κάτω καὶ τὰ λέν ἐδῶ Πάτερνόστερ. Ρώτησα γι' αὐτὸ στὸ ἐλληνικὸ καφενεῖο.

— Μάρκα εἶναι, ρὲ κακομοίρη, μοῦ λένε, ἔτσι λέγεται τὸ ἐργοστάσιο πού τὰ φκιαχνεῖ.

Ὁ Σκουρογιάννης τοὺς εἶπε τότε πὼς εἶναι κούτσουρα —κούτσουρα τοὺς φέραν ἐδῶ, κούτσουρα θὰ φύγουν καὶ πὼς ἔτσι λέγεται ἀμερικάνικα τ' ἄσανσέρ.

Ἀργότερα ἔμαθα πὼς τὸ Πάτερνόστερ αὐτὸ θὰ πεῖ

μονάχα Πάτερ ἡμῶν. Ἡ Ἔρικα —ώρα της καλῆ κάθε φορά πού τὴν ἀναφέρω— μοῦ τὸ ἐξήγησε σὲ τί σχέση βρίσκεται τ' ἄσανσέρ μὲ τὶς προσευχῆς —τὸ ρετσινό-λαδο μὲ τὸ φάντη. Ὅταν τὸ κατάλαβα, εἶπε πῶς γι' αὐτὸ μὲ λατρεύει, ἐπειδὴς εἶμαι τόσο κουτὸς ἄνθρωπος. Μὰ τὸ Πάτερνόστερ ἐγὼ τό'μαθα —καὶ νὰ πᾶνε νὰ πνιγοῦνε κι ὁ Σκουρογιάννης κι αὐτή.

Ἐμεῖς, ὅλο τὸ μικρὸ τὸ προσωπικό, μπαίνουμε καὶ βγαίνουμε ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῆς αὐλῆς, ἀπὸ τὴν πίσω μεριά, στὸ δρόμο πού'ναι πάνω στὸ σταθμὸ τῶν σιδηροδρόμων —αὐτὸν τὸν καταραμένο σταθμὸ, πού θὰ χρειαστεῖ νὰ σοῦ πῶ καὶ γι' αὐτόν. Ἐχει τὶς καρτέλες ὄλωνῶν μας ἐκεῖ, τὶς χτυπᾶμε σ' ἕνα πράσινο μηχανήμα —ώρα καὶ λεφτὰ πού μπαίνουμε, ὦρα καὶ λεφτὰ πού σκολᾶμε. Τρακατᾶκ-τᾶκ κάνει τὸ μηχανάκι καὶ πέφτει ἡ καρτέλα σου —σταμπαρίστηκες γιὰ σήμερα. Δὲν ὑπάρχεις —στὰ νούμερα μόνο, αὐτὰ λογαριάζονται. Τὸ ξυλάδικο τοῦ Βόλου θυμᾶμαι κάθε πρωὶ πού χτυπάω τὴν καρτέλα μου. Κάθε πρωὶ. Ἡ δουλειά μας ἐκεῖ ἀρχινοῦσε πάντοτε μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μάστορα. Πότε στὶς ἑφτά, πότε στὶς ἑντεκα, πότε μὲ μουτρώματα καὶ καυγάδες, πότε μὲ γέλια καὶ σαχλαμάρες. Ἐδῶ —τρακατᾶκ-τᾶκ καὶ τέλος τὰ λοῦσα.

Στὸ ἕκτο πάτωμα δὲν πῆγα ποτέ —δὲν ξέρω πῶς εἶναι. Δυὸ φορές τὸ μῆνα ἀνεβαίνω στὸ πέμτο. Κουβαλάω μιὰ μεγάλη στοίβα χαρτιά, πού μοῦ δίνει ὁ Μύλλερ —τὶς ἀποδείξεις παραλαβῆς τοῦ δεκαπενθήμερου καὶ τὶς δίνω σὲ μιὰ ψηλή. Εἶναι στὸ νούμερο 14.

Ὅσο νὰ περάσω μέσα νὰ φτάσω σ' αὐτὴ τὴν ψηλή, νὰ μοῦ πεῖ ν' ἀφήσω τὴ στοίβα μὲ τὰ χαρτιά μου στὸ τρίτο τραπέζι καὶ νὰ γυρίσω πάλι σ' αὐτὴν νὰ μοῦ ὑπογράψει τὸ τεφτέρι πού μοῦ δίνει ὁ Μύλλερ, προφταίνω νὰ ρίξω καὶ μιὰ ματιά, νὰ δῶ πῶς εἶναι δῶ μέσα. Εἶναι, λοιπόν, ἕνα μεγάλο-μεγάλο δωμάτιο. Ἐχει μέσα δώδεκα τραπέζια —τὰ μέτρησα— ὅλα μὲ τηλέφωνα πάνω, γραφομηχανές, ἄλλες μηχανές καὶ τελεῖς καὶ ντικατόν, πού τὰ λένε. Εἶναι καὶ γυναῖκες εἶναι κι ἄντρες —ἄλλοι μόνοι τους μέσα σὲ μικρὰ γραφεῖα μὲ γυάλινο χῶρισμα, πού δὲ φτάνει ὡς τὸ ταβάνι, οἱ ἄλλοι μαζί. Τὸ πρόσωπό τους σπάνια νὰ τὸ δεῖς, εἶναι πάντα σκυμμένοι, κάτι λένε, κάτι ἀκοῦνε στὰ τηλέφωνα τους, κάτι χτυποῦνε στὶς μηχανές τους. Ἐχει θόρυβο συνέχεια μέσα σ' αὐτὴ τὴν αἴθουσα —κουδουνίσματα, τηλέφωνα καὶ τὰ πλήκτρα μαζί. Εἴμαστε πού'μαστε, λέω, κ' οἱ φουκαράδες ἐμεῖς καὶ παιδευόμαστε ἐδῶ, μὲ τὰ χέρια, μὲ τὸ κορμὶ μας. Μὰ τοῦτοι δῶ μέσα εἶναι στ' ἀλήθεια τιμωρημένοι. Ἐμᾶς μᾶς ἀλλάζουν τὰ φῶτα, πού λείει κι ὁ λόγος. Ἐτουτουνῶν ἐδῶ μέσα, ὄνομα καὶ πράμα, τοὺς τὰ βγάλαν τὰ μάτια, καὶ τοὺς βάλαν στὴ θέση τους δύο λάμπες ΑΟΥΤΕΛ, ἀπ' αὐτὲς πού κατασκευάζουμε —νὰ μὴ βλέπουν τίποτ' ἄλλο. Ἀπὸ τὶς 8 τὸ πρωὶ ὡς τὶς 4 τ' ἀπόγεμα.

Ἐξω στὸ διάδρομο πού βγαίνω, δὲν ἔχει καθόλου θόρυβο. Δὲν ἀκούγεται τίποτα ἀπὸ κανένα γραφεῖο. Μῆτε φωνὴ μῆτε μηχανή. Ἐδῶ βλέπω καὶ κάτι γυναῖκες πού δὲν εἶδα ποτές ὁμορφότερες στὴ ζωὴ μου. Οὔτε στὸ δρόμο πού γυρίζω οὔτε στὸ σινεμά πού πη-

γαίνω καμιά φορά. Ὁ διάδρομος εἶναι μὲ χαλὶ στρωμένος, πολὺ παχὺ καὶ καθὼς οἱ γυναῖκες αὐτὲς περνοῦνε καὶ δὲν ἀκούγεται τίποτα, μοῦ φαίνονται ἐμένα σὰ νά'τανε ψεύτικες, ἔτσι ποὺ πᾶν κουρδισμένες ἀπάνω σὲ κεῖνα τὰ μακριὰ τους ποδάρια — ὅσο νὰ μποῦν σὲ μιὰ πόρτα. Ἀπὸ τὰ πόδια θὰ τὶς διαλέγουμε, σκέφτομαι — ὕστερα τὶς κουρδίζουν καὶ μένουμε κουρδισμένες. Ἡ πόρτα φαίνεται σάμπως ν' ἀνοίγει ἀπὸ μόνη της — χάνονται μέσα — ξανακλείνει ἡ πόρτα. Οἱ πόρτες ὅλες εἶναι μὲ νούμερα, σὲ μερικὲς ἔχει πάνω μικρὰ φωτάκια, κόκκινα-πράσινα. Ὅλο εἶναι σὰν ἓνα ἀστυνομικὸ μυσθιστόρημα, κρίμι, ποὺ τὰ λέμε ἐδῶ ἢ κι ἀκόμα περισσότερο σὰν ἐκεῖνα τὰ φιλμ ποὺ τὰ λένε φιξιον, ἂν ξέρω καλά.

Πάντοτε θέλω νὰ σταθῶ σ' αὐτὸ τὸ διάδρομο, νὰ χαζέψω λίγο πῶς γίνεται ἐδῶ — μὰ φοβᾶμαι. Ἄμα δὲν ἔχεις δουλειά — τί ζητᾶς ἐδῶ πέρα; μπορεῖ νὰ σοῦ ποῦνε. Σίγουρα, λέω, θά'χει καὶ μυστικούς σ' αὐτὰ τὰ δύο πατώματα, ἀστυνομία ὀλόκληρη μπορεῖ νά'χει.

— Μὴ μωρὲ Κώστα, τὰ ξεσκαλίζεις τόσο πολὺ, μοῦ λέει κάποτε ὁ Σκουρογιάννης καὶ σὲ πάρουνε στὸ τέλος καὶ γιὰ κατάσκοπο. Γιαπωνέζο κατάσκοπο θὰ σὲ ποῦνε. Βιομηχανικὴ κατασκοπεῖα τὸ λένε σήμερα αὐτό. Τὸ καιρὸ ἐκεῖνο δὲν εἶχαμε.

— Ποῦ, μωρὲ Σκουρογιάννη, δὲν εἶχατε;

— Στοῦ Ντομπρίνοβον, λέει καὶ φουσκώνει τὰ μάγουλά του.

Φεύγω, λοιπόν, ἀπὸ τὸ πέμτο τὸ πάτωμα — μήτε σιγὰ μήτε βιαστικά, μὲ τὸ τεφτέρι τοῦ Μύλλερ στὸ

χέρι, νὰ φαίνεται πῶς ἔχω κ' ἐγὼ τὴ δουλειά μου καὶ βρίσκομαι ἐδῶ — δὲν εἶμαι Γιαπωνέζος κατάσκοπος.

Εμεῖς — εἵμαστε καὶ μεῖς στὸ τέταρτο πάτωμα. Εἵμαστε ἢ διεκπεραίωση, ἢ ἀποστολή, Σπεντισιόν, ποὺ τὸ λένε γερμανικά. Στέλνουμε τὶς λάμπες ἐκεῖ ποὺ πρέπει νὰ πᾶνε. Εἵμαστε δίπλα-δίπλα στὶς μεγάλες σάλες ποὺ κάνουν τὸ πακετάρισμα — ἓνα μικρότερο διαμέρισμα ἐμεῖς.

Αὐτὸ μπορῶ νὰ τὸ περιγράψω κάπως καλύτερα, μιᾶς κ' εἶμαι μέσα. Εἵμαστε ἔξη ἄντρες — καὶ δύο ἐμεῖς, ὀχτώ. Οἱ γυναῖκες εἶναι δεκατέσσερες. Γερμανίδες, εἶναι καὶ κάτι Σπανιόλες — θὰ χρειαστεῖ νὰ πῶ καὶ γι' αὐτές, δὲν τὶς πολυχωνεύω, μὰ τὶς λυπᾶμαι λιγάκι.

Προϊστάμενός μας εἶναι αὐτὸς ὁ Μύλλερ, ποὺ τὸν ἀνάφερα κιόλας, διευθυντὴς στὸ τμήμα τῆς Σπεντισιόν. Χοντρός, κοντούτσικος, ἀσκημάνθρωπος, κίτρινος. Ἔχει ἓνα γραφεῖο δικό του μέσα στὸ διαμέρισμα, χωρισμένο μὲ τζαμαρία. Εἶναι πάντα μέσα στὸ γραφεῖο του καὶ νομίζεις πῶς εἶναι ἓνα μὲ κείνη τὴν καρέκλα ποὺ κάθεται. Κάθεται — καὶ δὲν τὸν εἶδα ποτὲ νὰ μὴν κάθεται — τίποτα δὲν τὸν σηκώνει ἀπὸ κεῖ, ὧρες ὀχτὼ κάθε μέρα. Ἀπὸ κεῖ ποὺ κάθεται κανονίζει τὰ πάντα, ὅλα ἀπ' τὸ δικό του τὸ χέρι περνᾶνε — ὅλη ἡ παραγωγὴ σ' αὐτὸν πρέπει νὰ φτάσει. Ὅλο κάτι κάνει, κανονίζει

70915
Μύλλερ

και ποτε δεν βιάζεται. "Ολο κάτι λέει και ποτε δε φωνάζει, δεν την αλλάζει ποτε και για τίποτα τη φωνή του. Τα λόγια του, όπως τα λέει, όλο τα ίδια, μόνο τα ίδια, τέσσερα λόγια, δεν θά'ναι, λέω, περισσότερα, είναι σα να τα χτυπάει σε μια μηχανή που την έχει μέσα στο στόμα του, μια ταινία μαγνητόφωνο μέσα στο στόμα του. Το βράδι, σκεφτόμουν, πρέπει πια να το βγάλει κι αυτό, όπως βγάζει τη μασέλα του. Τη μασέλα τη βάζει βέβαια στο ποτήρι με το νερό. Το μαγνητόφωνο που το βάζει; Είταν ένας καιρός που παιδεύτηκα πολύ και μ' αυτό —το μαγνητόφωνο του Μύλλερ μέσα στο στόμα του, τί το κάνει γυρίζοντας σπίτι — πώς είναι τότε ή φωνή του; "Υστερα παραδέχτηκα πως, όπως και να το πεις, έχει και λίγο δικίο ή "Ερικα μ' αυτούς τους μπελάδες που βάζω πάντοτε στο κεφάλι μου.

—'Αδιαφόρετα πράματα, μωρέ Κώστα —μου λένε κ' οι άλλοι.

Μαζί με τον Μύλλερ, μέσα σ' αυτό το χωρισμένο γραφείο του, είναι και κείνη ή ξανθή που πρέπει να της επιστρέφω την απόδειξη τη δική μου και την καρφώνει σ' ένα όρθιο καρφι που'χει πάνω στο γραφείο. Την καρφώνει μαζί με τις άλλες, τις δικές μου μονάχα και δε σηκώνει ποτε τα μάτια της να με δεϊ. Δεν είπε ποτές, «"Οχι—Ναι—Καλά—Μείνετε—Φύγετε—Περιμένετε», τίποτα δε λέει ποτέ. Παίρνει την απόδειξη, την καρφώνει πάνω στις άλλες και συνεχίζει τη δουλειά τη δική της. 'Εκείνο τ' όρθιο το καρφι πρέπει, λέω, να'ναι ή νόρμα ή δική μου. 'Η δική της της καη-

μένης πρέπει να'ναι πολύ δυσκολότερη, τρία, τέσσερα τέτοια καρφιά στην καρέκλα που κάθεσαι. Γι' αυτό παιδεύεται έτσι όλη μέρα, σαν τους άλλους, εκείνους στο Ν^ο 14. Το πρωϊ που μπαίνουμε, τη βρίσκω καμιά φορά στο διάδρομο —από την πίσω πόρτα μπαίνει κι αυτή, είναι στο μικρό το προσωπικό. Τότε μου χαμογελάει —Σιεν γκούτ μόργκεν— μου λέει. "Εχει λοιπόν και φωνή. Τα μάτια της, όπως με κοιτάει, είναι γλυκά και ζεστά. 'Αλλιώς —είναι ανέσωτη και κακοφιαγμένη. Είναι ανύπαντρη, την άκούω που τη λένε Φρούλαϊν. Και σίγουρα, λέω με το νοῦ μου, δεν θα τα πάει καλά με τους άντρες, θα στερεϊται ή κακομοίρα. "Αν δεν είταν ή προϊστάμενη, θα της έλεγα να τη βγάλω σινεμά κανένα βράδι. "Ετσι για ψυχικό. Λέω: ώρες όχτώ κάθε μέρα κάθεσαι εκεί στα τρία, τέσσερα καρφιά του μιστού της και το βράδι, κατακουρασμένη, μπαφιασμένη, θά'ναι μόνη της σ' ένα δωμάτιο έρημο —λίγο καλύτερο απ' το δικό μου.

Μέσα στο γραφείο του Μύλλερ με το τζαμωτό του το χώρισμα, είναι κ' ένας ακόμα. Είναι ένας μαντράχαλος αυτός. 'Ατσαλάκωτος, όνομα και πράμα σιδερωμένος, με τα μανίκια κοντά, τα μανικέτια του απ' έξω. Πηγαينوέρχεται συνέχεια, πότε στο πέμτο πάτωμα, πότε κάτω στα υπόστεγα, πότε στα τμήματα τα δικά μας, πότε στις σάλες που κάνουν το πακετάρισμα. Κάποτε στέκεται πάνω στην καημένη την ξανθή μου, της υπαγορεύει. Στην καρέκλα του δεν τον είδα ποτε καθισμένο. Θα'ναι σκέφτηκα στην αρχή, το δεξι το χέρι του Μύλλερ. Λάθος —δεν ήξερα. ακόμα. Σκέφτηκα

ἀργότερα πῶς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Μύλλερ, κινούμενος μόνο, τὸ πνεῦμα του τὸ κινούμενο. Πάλι λάθος —ὁ Μύλλερ δὲν ἔχει κανένα πνεῦμα μήτε κινούμενο μήτε στεκόμενο, ἔχει μόνο τὸ μαγνητόφωνο —καὶ δὲ χρειάζεται δῶ τίποτα παραπάνω. Τώρα ξέρω. Ὁ χοντρὸς ἐδῶ μέσα θὰ πεθάνει, θὰ σκάσει, δὲν θὰ προφτάσει νὰ πάει στὴ σύνταξη. Καὶ τότες, αὐτὸς ὁ μαντράχαλος θὰ πάρει ἀμέσως τὴ θέση του. Μὴν τύχει καὶ μείνουμε καμιὰν ὥρα χωρὶς προϊστάμενο. Γι' αὐτὸ τὸν ἔχουν ἐδῶ. Σὲ κεῖνα τὰ πάνω πατώματα, σὲ κάποιο γραφεῖο, ἓνας σταυρὸς θά'ναι τώρα, ἀπὸ τώρα, βαλμένος στὸ Μύλλερ, καὶ δίπλα σ' αὐτὸν θά'ναι καὶ τ' ὄνομα τὸ δικό του, αὐτουνοῦ τοῦ μαντράχαλου. Καὶ τὸ ξέρει κι ὁ Μύλλερ, τὸ ξέρει κι αὐτός. Κάθεται πάνω του σὰν ὁ χάρος, περιμένοντας πότε θὰ τὰ τινάζει, νὰ τοῦ πάρει τὴν ψυχὴ καὶ νὰ τοῦ πάρει τὴ θέση.

—Ὁ Μύλλερ εἶναι καλὸς ἄνθρωπος, μοῦ'πε φεύγοντας ὁ Σταῦρος. Ἄμα χρειαστεῖς τίποτα, πῆγαινε σ' αὐτόν.

Δὲ χρειάστηκα τίποτα, ποτὲ δὲν ἔχω μιλήσει μ' αὐτόν. Μόνο πού ξέρω. Ξέρω πιά πῶς ὁ Μύλλερ εἶναι κι αὐτὸς σὰν ἐμᾶς, εἶναι ἀπὸ μᾶς. Κάνει τὴ δουλειά του, παίρνει τὰ λεφτά του. Ὁ μαντράχαλος δὲν εἶναι ἔτσι —εἶναι τὸ ΑΟΥΤΕΛ αὐτός.

—Καὶ μέσα, λοιπόν, στὸ γενικὸ πρόβλημα τῆς ἀναπαραγωγῆς του, τὸ πρόβλημα τῆς ἀνανέωσης τῶν στελεχῶν γίνεται αὐτὴ τὴ στιγμή τὸ κύριο πρόβλημα τοῦ καπιταλισμοῦ, λέει ὁ Μπρουσάκης. Κάνει τὴ διατριβή του, οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἐπιστῆμες, ἀπὸ

τότε πού βγήκε τὸ ρύζι καὶ ρητορεύει κάθε βράδι στὸ ἑλληνικὸ καφενεῖο. Μέσα στὶς πολλὲς του μποῦρδες λέει κάπου-κάπου καὶ κανένα σωστό. Μὰ τότες εἶναι πού πρέπει νὰ σὲ πιάσει ἐξάπαντος τὸ στομάχι σου ξαφνικά, νὰ φύγεις ἀμέσως —πᾶς χαμένος ἀλλιῶς, θὰ τὴν ἀκούσεις ὅλη του τὴ διάλεξη.

Σικέφτομαι γιὰ μένα. Τὸ δικό μου τ' ὄνομα, λέω, δὲ θὰ φτάνει πέρα ἀπ' τὰ χαρτιά τοῦ Μύλλερ, δὲν ὑπάρχει πουθενὰ στὰ πάνω πατώματα. Καὶ τὸ ξέρω καὶ γώ. Καὶ σκέφτομαι ἔτσι, πῶς ἔτσι γίνεται βέβαια καὶ τὴν ξέρουμε ὅλοι μας, μικροὶ καὶ μεγάλοι, τὴ θέση πού'χουμε πιάσει μέσα στὸ σύστημα τῆς παραγωγῆς. Ἰντεγκρέ, τὸ λέει ὁ Σαββίδης, πού μᾶς ἤρθε τώρα ἀπ' τὴ Γαλλία —ἄλλος ψευτοφιλόσοφος, σάμπως νά'χαμε λίγους ἐδῶ.

Τὰ δικά μας τὰ τμήματα εἶναι δύο. Ὅπως ἔρχεται σὲ μᾶς ὅλο τὸ προϊόν, πακεταρισμένο πιά, πάνω στὶς κινούμενες κορδέλες, μπαίνει στὰ κιβώτια. Σ' ἓνα τμήμα βάζουνε στὰ κιβώτια μονάχα τὶς λάμπες πού χρειάζονται γιὰ νὰ τὶς ἀλλάξει κανένας, ἄμα χαλάσουν, ἄμα σπάσουν σὲ καμιὰ καραμπόλα. Αὐτὰ τὰ κιβώτια πᾶνε γιὰ τὸ κατάστημα. Δὲν εἶναι κανένα κατάστημα τῆς ἀράδας, εἶναι σὰ νὰ λέμε τὸ ἐμπορικὸ μας τὸ τμήμα, δὲν πουλάει μονάχα, στέλνει τὰ φῶτα μας σ' ὅλον τὸν κόσμο. Εἶναι στὴν ὁδὸ Μύλλερ —ἄλλο Μύλλερ βέβαια αὐτό, δὲν εἶναι τοῦ δικοῦ μας ἢ ὁδός, ἢ Σπεντισιὸν εἶναι μονάχα δική του. Αὐτὸ δὲ χρειάστηκε νὰ ρωτήσω γιὰ νὰ τὸ μάθω, τὸ κατάλαβα ἀπὸ μόνος μου.

Στ' άλλο τμήμα βάζουμε στα κιβώτια όλη τή γαρνιτούρα μαζί, όλα δηλαδή τὰ φώτα για κάθε αυτοκίνητο. Αὐτὰ πᾶνε για τὰ ἐργοστάσια πού μᾶς ἔχουν κάνει παραγγελίες —στὰ μέτρα, χρώματα, σχήματα πού τὰ θέλουν.

Καὶ τοῦτα καὶ κεῖνα τ' ἀσφαλίζουμε βέβαια μέσα στα κιβώτια με κάτι σαν πριονίδι, ροκανίδια, τζίβα, πές το —πλαστικό κι αὐτό. Ἀποκλείεται ἔτσι νὰ σπάσουνε στή μεταφορὰ καὶ νὰ βρεθοῦμε σὲ φασαρίες με τοὺς παραληήπτες —ποῖος ἔχει τὴν εὐθύνη για τὰ σπασίματα. Κάθε κιβώτιο πού γεμίζει τὸ παίρνει τότες ὁ μαραγκὸς καὶ τάκα-τάκα τὸ καρφώνει, τοῦ βάνει καὶ κάτι μπάντες τενεκεδένιες μ' ἓνα μηχανάκι. Μιὰ κοπέλα —τάκα-τάκα— τοῦ κολάει πάνω τὴ φίρμα μας —ἔτοιμο τὸ κιβώτιο.

Τάκα-τάκα.

Ἀπὸ πάνω μας εἶναι ὁ ἐγκέφαλος. Ἐμεῖς εἴμαστε ἡ καρδιά, ἡ κυκλοφορία. Ὅλα ἀνεβαίνουν στὸ τέταρτο πάτωμα, όλα φεύγουν ἀπὸ τὸ τέταρτο πάτωμα. Κάποτε, στὴν ἀρχή, σκεφτόμουνα καὶ γι' αὐτὸ πὼς εἶναι ἀπαράδεκτο, σωστὴ κουταμάρα, ἡ παραγωγή ν' ἀνεβαίνει συνέχεια στὸ τέταρτο πάτωμα κι ἀπὸ κεῖ νὰ κατεβαίνει για νὰ φύγει, πὼς θὰ μπορούσανε δηλαδή νὰ τ' ἄχουν όλα τὰ τμήματα σὲ συνέχεια, τ' ἄνα δίπλα με τ' ἄλλο, νὰ πᾶνε κορδέλα. Τώρα βέβαια ξέρω. Ξέρω πὼς μιὰ τέτοια φοβερὴ σπατάλη τοῦ χώρου δὲν ἐπιτρέπεται στὸν καιρὸ τὸ δικό μας. Γιατὶ ὁ χῶρος λογαριάζεται τώρα καὶ πρὸς τὰ πάνω. Κοντεύω, βλέπεις,

νὰ γίνω σοφός. Μ' αὐτὰ πού βλέπω, τόσα πού ἀκούω, τόσα πού σκέφτομαι, θὰ καταντήσω καὶ γὼ καμιά μέρα νὰ γίνω Σαββίδης, Μπρουσάκης, ὁ ἄλλος ὁ Γιαννόπουλος ὁ λενινιστής, πού τὰ ξέρουν όλα.

— Καὶ θὰ κάνεις στὸ τέλος καὶ καμιά διατριβή —λέει ὁ Σκουρογιάννης.

Μπορεῖ στ' ἀλήθεια νὰ κάνω στὸ τέλος καὶ καμιά διατριβή. Για τοὺς χαμάληδες ὅλου τοῦ κόσμου —ἔνωθεῖτε.

Στὸ τμήμα πού βρίσκομαι, κάνω τὴ μεταφορὰ. Χαμάλης εἶμαι δηλαδή, σὰ νὰ λέμε. Δὲ χρειάζεται τὸ δηλαδή, τὸ σὰ νὰ λέμε. Εἶμαι χαμάλης στὴ Σπεντισιὸν τοῦ ΑΟΥΤΕΛ καὶ κανονικότατος. Ἐχω ἓνα καροτσάκι με λαστιχένιες ρόδες καὶ φορτώνω πάνω τὰ ἔτοιμα κιβώτια. Ὅχι όλα. Μονάχα ἀπὸ τὸ πρῶτο τὸ τμήμα, αὐτὰ δηλαδή πού πᾶνε για τὸ κατάστημα. Στ' ἄλλο τμήμα, ἐκεῖ πού κλείνουνε τὰ κιβώτια για τὰ ἐργοστάσια, εἶναι ἓνας ἄλλος, με τὸ δικό του τὸ καρότσι κι αὐτός. Εἶταν πρῶτα Σπανιόλος, τώρα ἓνας Τοῦρκος.

Μαζί με τὰ κιβώτια παίρνω κάθε φορὰ καὶ τὰ χαρτιά πού χρειάζεται, τὸ διπλότυπο καὶ τὴν μικρὴ τὴν ἀπόδειξη τὴ δική μου. Στὸ διπλότυπο εἶναι όλα γραμμένα, κιβώτια τόσα, μέγεθος τέτοιο, περιεχόμενο τοῦτο καὶ κεῖνο. Δὲν εἶναι δική μου δουλειὰ τὸ διπλότυπο, πρέπει νὰ τὸ παραδώσω μόνο. Στὴν ἀπόδειξη τὴ δική

μου είναι ο αριθμός του διπλότυπου μόνο, ώρα και λεφτά της παραλαβής, δηλαδή της παράδοσης και τίποτα παραπάνω. Τὰ παίρνω, χαρτιά και κιβώτια, περνῶ τὸ διάδρομο μὲ τὴν τζαμαρία πὺ βλέπει στὸ σταθμὸ τῶν σιδηροδρόμων, σπρώχνω τὸ καρότσι μου μέσα στὸ δικό μας τ' ἄσανσέρ, μπαίνω και γὼ και κατεβαίνω μαζί. Τ' ἄσανσέρ εἶναι μεγάλο, φαρδύ, σιδερένιο, σὰν ἓνα βαγόνι. Δὲν σκεφτήκανε νὰ τοῦ βάλουν ἓνα σκαμνάκι στὴν ἄκρη, ἓνα κάθισμα μέσα. Γιὰ νὰ μὴν κοιμαθαίνουμε, φαίνεται. Ἄν εἶμαι πολὺ κουρασμένος —εἶμαι πάντα κατὰ τ' ἀπόγεμα— προσπαθῶ νὰ κάτσω δίπλα στὰ κιβώτια, δὲν ἔχει ποτὲ τόσο χῶρο, κάθομαι κάτω στὸ σίδηρο, αὐτὰ τὰ λίγα λεφτὰ στὸ κατέβασμα —ἄλλα τόσα στ' ἀνέβασμα, τότε κάθομαι στὸ καρότσι.

Αὐτὴ τὴ διαδρομὴ ἀπὸ τὸ τμήμα—διάδρομος—ἄσανσέρ—στὴν αὐλὴ, φορτωμένος και τὴν ἴδια πάλι ξεφόρτωτος —αὐλὴ, στ' ἄσανσέρ—διάδρομος—τμήμα, τὴν κάνω τριάντα φορὲς κάθε μέρα. Ἔτσι μπόρεσα, λοιπόν, και τὴ μέτρησα τὴν παραγωγὴ τοῦ ΑΟΥΤΕΛ. Ἄπὸ δέκα κιβώτια κάθε φορὰ μᾶς κάνουν τρακόσια. Τρακόσια κιβώτια ἐγὼ και τρακόσια ὁ Τοῦρκος γίνονται ἑξακόσια. Ἐξακόσια κιβώτια τὴ μέρα εἶναι ἡ παραγωγὴ τοῦ ΑΟΥΤΕΛ. Τὸ βρήκα κι αὐτό. Ἡ Ἔρικα εἶπε πάλι πὼς ἀφοῦ δὲν ξέρω πόσες λάμπες ἔχει μέσα σὲ κάθε κιβώτιο, δὲ μέτρησα τίποτα. Εἶναι Γερμανίδα αὐτὴ, πραχτικιά, πὺ λένε, νομίζει πὼς τὸ μέτρημα εἶναι τὸ μέτρημα, ἓνα κ' ἓνα κάνουν δύο —μὰ ὄχι τοῦ κερρατᾶ, εἶναι και τὸ μεράκι στὴ μέση —κι ἄς μὴ βγαί-

νουν στὸ τέλος τὰ νούμερα— και νὰ βγαίνανε τί νὰ τὰ κάνω;

—Ἄντε ντέ, τί νὰ τὰ κάνεις, ρὲ κακομοίρη; λέει κι ὁ Σκουρογιάννης.

Στὴν αὐλὴ πὺ φτάνω, θέλω νὰ χαζέψω λίγο. Ἄπὸ τὴ δεξιὰ τὴ μεριὰ μπαίνουν τὰ ἔτοιμα ὑλικά πὺ χρειάζονται. Ὅλα τὰ ὑλικά πὺ χρειάζονται μᾶς ἔρχονται ἔτοιμα —ἐδῶ τὸ βλέπω. Και γλόμποι και θῆκες, ἄλουμίνια, χρώμια, βακελίτες, τὰ καπάκια τους ἀπὸ γυαλὶ πλαστικό, πράσινο, κόκκινο ἢ ἄσπρο —και τὰ σύρματα, οἱ διακόπτες και τὰ κουτιὰ πὺ θὰ μποῦνε —ὄλα τὰ πάντα. Και λοιπόν, συλλογίζομαι πὺ τὰ βλέπω, ἐμεῖς, λοιπόν, δὲν κατασκευάζουμε τίποτα. Ἄπολύτως τίποτα. Δέκα-δεκαπέντε ἐργοστάσια μᾶς δίνουνε τὰ διάφορα προϊόντα τους, ἐμεῖς τὰ μοντάρουμε μόνο, παραγωγὴ δικὴ μας δὲν ἔχουμε. Και δὲν εἶναι, λοιπόν, ἐργοστάσιο αὐτό, εἶναι σταθμὸς παραγωγῆς, εἶναι μάλιστα ὑποσταθμὸς. Ἔτσι μοῦ τὸ ξηγᾶνε οἱ σοφοὶ μας τοῦ ἑλληνικοῦ καφενεῖου. Και λοιπόν, λέω τότε και γὼ, χαμᾶλης εἶναι και τὸ ΑΟΥΤΕΛ —τούς ἄλλους δουλεύει κι αὐτό.

—Και ποιούς;

—Τὸ μηχανισμό τῆς παραγωγῆς, μοῦ λένε.

—Και μηχανισμὸς ἐδῶ, μηχανισμὸς ἐκεῖ, τούς λέω και γὼ, στὸ τέλος παίζουμε τὸν παπά, ἡ παραγωγὴ δὲν εἶναι πουθενά. Ἐνας φαῦλος κύκλος γίνονται ὄλα.

—Ἔτσι εἶναι ὁ δικός μας ὁ κόσμος, μοῦ λένε, βιομηχανικὴ παραγωγὴ γιὰ τὴν κοινωνία τῆς κατανάλωσης.

Και δὲν γίνομαι βέβαια πολὺ σοφότερος.

Στέκομαι λίγο, κοιτάζω. Κάτι ἀσανσέρια σὰν τὸ δικό μου ἀνεβάζουνε συνέχεια ἐκεῖ πού πρέπει τὰ ὑλικά πού μᾶς ἔρχονται. Σκέφτομαι πῶς πρέπει νά'ναι κανονισμένα, λογαριασμένα στὸ καντίνι. Λίγο ἀργότερα νά'ρθουν, ἓνα μονάχα νὰ λείψει, ν' ἀργήσει λιγάκι, ἢ δουλειὰ θὰ σταματήσει σὲ κάποιο τμήμα, ὅλο τὸ ρολόι τῆς παραγωγῆς μπερδεύεται τότε. Νά'ναι πάλι λίγο περισσότερα, ἔτσι νά'ρθουνε στὰ κούτουροῦ, ὅπως μπαίναν στὸ ξυλάδικο τοῦ Βόλου, τί νὰ τὰ κάνουμε, ποῦ νὰ τὰ βάλουμε; Αὐτὸς εἶναι, λοιπόν, ὁ μηχανισμὸς τῆς παραγωγῆς. Πάει κι αὐτό, τὸ κατάλαβα.

Πάλι ξεχάστηκα. Ἡ ἀπόδειξή μου εἶναι πιὰ σφραγισμένη, ὥρα και λεφτὰ πού παράδωσα τὰ κιβώτια — ὥρα νὰ φεύγω, θὰ τὸ βροῦνε πάνω — ἡ ξανθή μου — πῶς καθυστέρησα χαζεύοντας στὴν παράδοση και τοὺς ἔφαγα δύο λεφτὰ και σαράντα τρία δευτερόλεπτα. Ἔτσι ξέρω πιὰ και τὴ νόρμα — τὸ κατάλαβα κι αὐτό: Εἶναι τὰ δύο λεφτὰ και σαράντα τρία δευτερόλεπτα πού με κανένα τρόπο δὲν γίνεται νὰ τοὺς τὰ φάω — δρόμο γιὰ πάνω.

Μπαίνω στ' ἀσανσέρι μου, ξανανεβαίνω στὸ τέταρτο, κάνω ν' ἀνοίξω τὴν πόρτα και — νά τος, ὁ Τοῦρκος. Εἶναι τος κιάλας ἐκεῖ με τὰ κιβώτια πού πᾶνε γιὰ τὰ ἐργοστάσια, φορτωμένα στὸ δικό του τὸ καρότσι. Εἶναι λίγο μεγαλύτερος ἀπὸ μένα στὰ χρόνια — και θὰ μποροῦσε βέβαια νά'χει καμιὰν ἀνατολίτικη φάτσα, μουστάκες ἀπὸ τὸ Καρὰ-μεμετιστὰν — και

δὲν ἔχει τίποτα ἀπ' αὐτά. Μονάχα μιὰ λύπη στὸ πρόσωπο. Κ' ἔχει και μιὰ μεγάλη πετσέτα γιὰ νὰ σκουπίζει τὸ σβέρο του — ἰδρώνει πολὺ. Χαμηλώνω τὴ φωνή μου; μὴ τυχὸν και ταραξῶ τὴν ἱερὴ ἡσυχία πού βασιλεύει και στὸ δικό μας τὸ πάτωμα.

— Μπόχ ὑστέρσιν; Μποκοῦ γιέ, τοῦ λέω με τὰ ὠραῖα μου τούρκικα, τίς βρισιές πού μᾶς μάθαινε ὁ Μάστορας στὸ ξυλάδικο τοῦ Βόλου.

— Ἐσὺ νὰ τὰ φᾶς τὰ σκατά, μοῦ λέει και κεῖνος ρομέικα — δὲν ξέρω ποῦ τό'μαθε και τὸ λέει.

— Σὲν γιέ μποκοῦ, τοῦ λέω. Ἄβρα ντουντοῦ σικιγιέμ.

Μοῦ βρίζει κι αὐτὸς ρομέικα τὴν καημένη τὴ μάνα μου και χωρίζουμε.

— Χαμάλμπας, τοῦ λέω, κιοπέκ ὄγλου, ἐσιέκ ὄγλου, κερατότουρκε πού μᾶς πήρατε τὴν Πόλη και τὴν Ἁγιά Σοφιά — τὴν Κύπρο δὲν τὴν εἶχαν ἀκόμη παρμένη.

— Ἐσὺ νὰ τὰ τρῶς τὰ σκατά, γκιαοῦρ μπεζεβένγκ, ἐντὼ νὰ ψοφίζεις.

Κατεβαίνει φορτωμένος αὐτὸς, τραβάω και γὰ ξεφόρτωτος στὸ διάδρομο, νὰ πάω πάλι στὸ τμήμα — και γυρίζουμε ἔτσι πίσω και μπρός, ἀπάνω και κάτω, ξεφτίδια παραδαρμένα, τῆς μεγάλης τουρκικῆς αυτοκρατορίας ἐκεῖνος, τῆς αἰωνίας Ἑλλάδος ἐγώ, πού μᾶς τὴ λέγανε στὸ σχολειό.

Τοὺς τὰ λέω ἓνα βράδι στὸ ἑλληνικὸ καφενεῖο, πῶς τὰ περνοῦμε μ' αὐτὸν τὸν Τοῦρκο — γελᾶνε.

— Ἡ προλεταριακὴ ἀλληλεγγύη, ἀποφαίνεται ὁ Γιαννόπουλος και κουνάει βαθυστόχαστα τὸ κεφάλι του.

— Μὴ τὰ βρωμίζεις ὅλα μὲ τὴ βλακεία σου, τοῦ λέει τότες ὁ Σκουρογιάννης. Στέγνωσες, ρὲ κακομοίρη, γέλα καὶ λίγο —ἀστεῖα μᾶς λέει, μωρέ...

Ὁ Σκουρογιάννης εἶναι ἀπ' τοὺς παλιούς ἐδῶ. Δεκαπέντε χρόνια συνέχεια. Οἱ φιλόσοφοί μας θὰ τὸν δέρνανε, ἔτσι πού τοὺς ἀποπαίρνει —κωλόπαιδα, τσογλάνια, μὴ μιλάς ἐσὺ —τί ἔχει μαζί τους, ἐμᾶς δὲν ξέρει νὰ μᾶς τὸ πεῖ —αὐτοὶ τὸν φοβοῦνται. Φουσκώνει τὰ μάγουλά του καὶ τότε τὸ ξέρουν, δὲν ἔχει ἀστεῖα μὲ τὸ Ντομπρίνοβον. Ἐμένα εἶναι φίλος μου.

Στὶς δέκα ἔχει μιὰ μικρὴ παύση —ἓνα τέταρτο. Οἱ κορδέλες σταματοῦνε. Μέσα στὰ τμήματα, μὲ τὰ ροκανίδια, τὰ πλαστικά, τὰ σανίδια, καὶ τὰ λοιπά, δὲν ἐπιτρέπεται —Ράουχεν φερμπότεν— ἔρχονται τώρα σὲ μᾶς, ἐδῶ στὸ διάδρομο νὰ καπνίσουν ἓνα τσιγάρο. Ὁ Μύλλερ, ὁ μαντράχαλος, αὐτοὶ δὲν ἔρχονται. Κ' ἡ ξανθὴ δὲν ἔρχεται —θὰ βιάζεται πάλι. Ἐγὼ κι ὁ Τοῦρκος καθόμαστε στὰ καρότσια μας, αὐτὸς σκουπίζει συνέχεια τὸ σβέροκο του. Τοὺς κάνουμε τόπο, μερικοὶ κάθονται δίπλα μας. Οἱ ἄλλοι γυρίζουνε πάνω καὶ κάτω, εἶναι σίγουρα αὐτοὶ πού δουλεύουνε καθιστοὶ —νὰ ξεμουδιάσουνε λίγο. Ἡ μικρὴ Σπανιόλα καπνίζει συνέχεια καὶ δύο καὶ τρία τσιγάρα, τ'ὐνα πάνω στ' ἄλλο μέσα στὸ τέταρτο. Αὐτὴ τὴ βλέπω καὶ τὶς ἄλλες ὥρες στὸ διάδρομο, ὅλο ξεπορτίζει γιὰ νὰ καπνίσει. Τὸ ξέρει πῶς

εἶμαι Ρομιός, ἔρχεται δίπλα μου, ὅπως πάω μὲ τὸ καρότσι μου, τρέχει πίσω μου σὰν ἓνα γυφτάκι πού ζητιανεύει, κάτι μοῦ λέει. Δὲν ξέρω τίποτα ἀπὸ τὴ γλώσσα τους μὰ καταλαβαίνω —μοῦ λέει πῶς δὲ μπορεῖ, δὲ μπορεῖ. Ἐδῶ τώρα δὲ λέει τίποτα. Κ' ἐμεῖς οἱ ἄλλοι τὸ ἴδιο —δὲ λέμε τίποτα— τί νὰ ποῦμε; Οὔτε ξερόμαστε. Νὰ κανονίσουμε μεταξύ μας δὲν ἔχουμε τίποτα, ὅλα τὰ κανονίζουν οἱ νόρμες —σωπαίνουμε.

Τὸ τέταρτο πέρασε, οἱ κορδέλες μέσα ξανάρχισαν νὰ περπατοῦνε —φεύγουν ὅλοι. Σηκωνόμαστε καὶ μεῖς. Στὸ διάδρομο δὲν ἀκούγεται τίποτα πάλι. Μονάχα στὴν ἄλλη τὴν ἄκρη του, κοντὰ στὰ δύο τὰ τμήματα, ἅμα φτάσεις ἐκεῖ θὰ τ' ἀκούσεις τὰ σφυριά τῶν μαραγκῶν πῶς χτυποῦνε μέσα τὰ μικρὰ καρφιά στὰ μαλακὰ σανίδια τῶν κασονιῶν.

Τάκα-τάκα —τίποτ' ἄλλο.

Αὐτὸ εἶναι, λοιπόν, τὸ ΑΟΥΤΕΛ. Αὐτὸς εἶμαι καὶ γὼ μέσα σ' αὐτό. Τέσσερα χρόνια καὶ πάω γιὰ τὸ πέμτο —καί, βλέπεις, δὲν ξέρω περισσότερα νὰ σοῦ πῶ. Σκέφτομαι μόνο πῶς δὲν εἶναι κανένα πράμα παράξενο καὶ πού νὰ γίνεταί μονάχα μὲ μένα —ἐπειδὴς τυχαίνει κ' εἶμαι καὶ λίγο κουτός. Κι ἄλλους νὰ ρωτήσεις, πού δὲν εἶναι, δὲ θὰ ξέρουν κι αὐτοὶ νὰ σοῦ ποῦν περισσότερα. Θέλω νὰ πῶ πῶς χιλιάδες καὶ χιλιάδες ἄνθρωποι κάθε μέρα, σὲ χιλιάδες καὶ χιλιάδες τέτοια μεγα-

θήρια, μπαίνουμε-βγαίνουμε και δουλειά δεν έχουμε μ' αυτό που γίνεται μέσα, δουλειά δεν έχουμε με τους άλλους που βρίσκονται δίπλα μας. "Όπως τό'πα κιόλας, μιὰ τζαμαρία με χωρίζει απ' όλα, τὰ μηχανήματα, τὴν παραγωγή, τὸ μηχανισμό της, τὸ σύστημα. "Όλα μέσα απ' αὐτὴν τὴν τζαμαρία τὰ βλέπω —ὅσα βλέπω. Καὶ τὰ πρόσωπα πού'ναι γύρω μου, μέσ' απ' αὐτὴν τὰ βλέπω κι αὐτά. Δὲν τὴν καλοβλέπω τὴ μορφή τους, εἶναι κάπως σὰ νὰ μὴν ἔχουνε πρόσωπο. Οἱ ἄλλοι, λέω, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά της, δὲν θὰ με βλέπουνε καν.

Καὶ λέω, λοιπόν, πὼς στὸ ξυλάδικο τότε τοῦ Βόλου τὰ ξέραμε ὅλοι μας ὅλα. Ἐξαιτίας ἐκεῖ τὸ χαμηλὸ μας ἐπίπεδο. Ἐδῶ δὲν ξέρουμε τίποτα —ἐξαιτίας βέβαια τὸ ψηλὸ μας ἐπίπεδο. Καὶ ψηλὸ ἐπίπεδο, λοιπόν, αὐτὸ θὰ πεῖ —νὰ ξέρουμε μόνο τὴν πληρωμὴ πού θὰ πάρουμε— καὶ τοὺς ἄλλους πού στέκονται γύρω μας νὰ τοὺς βλέπουμε σὰν νὰ μὴν ἔχουνε πρόσωπο. Ἐπρεπε νὰ ῥθω, τέσσερις χιλιάδες χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ Σούρπη ἴσαμε δῶ, γιὰ νὰ τὸ μάθω. Νὰ μάθω πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ δικός μας ὁ κόσμος, ὁ σημερινὸς ὁ κόσμος, πού λένε.

"Όλη μέρα με τὸ καρότσι μου, μονάχος μου, ὅλο τέτοια συλλογίζομαι. Πὼς εἶναι ὁ κόσμος αὐτὸς ὁ σημερινὸς καὶ πὼς τὰ φκιάχνουνε σήμερα τὰ ἐργοστάσια, τί'μαστε ἐμεῖς μέσα σ' αὐτόν, ὅλο τέτοια. Καὶ δὲν βγαίνω, δὲν φτάνω βέβαια πουθενά, ὅλα μένουνε θολὰ καὶ μισὰ κι ἀπλησίαστα κι ἄγνωστα. Ξένα, παράξενα, ψεύτικα. Εἶναι κάποτε σάμπως μονάχα νὰ τὸ ὄνειρεύομαι τὸ ΑΟΥΤΕΛ. Καὶ τὸ βράδι πάλι, πού γυρίζω κουρασμένος στὸ δωμάτιο τῆς Φράου Μπάουμ

καὶ κουκουλώνομαι με τὶς τρεῖς κουβέρτες πού μ' ἄφησε ὁ Σταῦρος —τὰ ἴδια αὐτὰ συλλογίζομαι. Καὶ γυρίζω καὶ τὸ βράδι απ' τὸ κρεβάτι του στὸ ΑΟΥΤΕΛ. Μπαίνω ἀπὸ τὴν πόρτα τὴ δική μας, τοῦ μικροῦ προσωπικοῦ. Στέκομαι κάτω στὸ ἰσόγειο με τὶς μηχανές —ἐρημία— τὶς βάζω μπροστά, τὶς χαζεύω τώρα ὅσο θέλω. Ἀνεβαίνω καὶ πάνω με τὸ Πάτερνόστερ, πάω σ' αὐτοὺς τοὺς ἐγκέφαλους, κάθομαι σὲ μιὰ βαθιὰ πολυθρόνα, ἔχω νὰ συζητήσω μαζί τους τὰ τεχνικὰ τὰ ζητήματα, τοὺς μηχανισμούς, τὰ συστήματα τῆς παραγωγῆς —καπιταλισμός, σοσιαλισμός, βιομηχανικὴ ἐπανάσταση, ἡ μεγάλη κοινωνία —αὐτὰ πού ἀκούω στὸ ἐλληνικὸ καφενεῖο. Κι ἀποκοιμιέμαι μ' αὐτά, μέσα σ' αὐτά. Σὰν τὸ μικρὸ τ' ἀρνὶ τοῦ θεοῦ κάθε βράδι κάτω απ' τὸν ἴσκιό τοῦ μεγάλου ΑΟΥΤΕΛ. Ἄγνωστο, ξένο, παράξενο, ψεύτικο, ἂν θέλεις, σὰν ὄνειρο μόνο, ὅ,τι καὶ νά'ναι, ἄλλο δὲν ἔχω μέσα σ' αὐτόν τὸν κόσμο πού λένε πὼς εἶναι μεγάλος...

Αὐτά. Τόσα. Τόσα μονάχα. Καὶ τί μπορεῖς, λοιπόν, νὰ βγάλεις ἀπὸ μένα, κύριε συγγραφέα; Καὶ τί συγγραφέας εἶσαι ἐσὺ γιὰ νὰ ῥθεις σὲ μένα; Ἐχει ἥρωες, φονιάδες, νοσήματα ψυχικὰ καὶ ἀνησυχίες τοῦ πνεύματος —γιατί δὲ γράφεις γι' αὐτά; Τὸ ρομέικο ζητᾶς νὰ βρεῖς ἀπὸ μένα; Ἀπὸ μένα; Τὸν ἄνθρωπο, λές, τὸ σημερινό; Κολοκῦθια τούμπανα ἄνθρωπος εἶμαι γώ. Καὶ κολοκῦθια τούμπανα συγγραφέας μοῦ φαίνεται νὰ 'σαι καὶ σύ.